

Mijn God is redding

J.W. van den Berg

Winter 1943

Wat is het koud. Over de kale dijk waait een gure wind. Hij doet het water van de brede rivier nijdig rimpelen. Wat dunne sneeuwvlokjes zitten elkaar achterna in de loodgrijze lucht. Onderaan de dijk, net waar hij een tamelijk scherpe bocht maakt, schuilen een zevental huizen veilig weg aan zijn brede voet. De koude oostenwind, die van over de rivier komt aanwaaien deert hen niet. Even voorbij de scherpe kromming staat de kerk. Hij kan maar net met zijn toren en dak boven de hoge dijk uitkijken. Het leistenen dak ziet blauw van de kou en het haantje op de toren is dof van ellende. Geen wonder, 't is oorlog en het zal straks voor de vierde keer Kerstfeest worden in bezet Nederland.

De mandenmakerij

Bij één van de zeven huizen, die zo veilig weggedoken staan onderaan de dijk hoort een grote schuur. Er naast, netjes gebundeld, liggen dikke bossen hout. 't Zijn lange, taaie takken griendhout. Overal verspreid staan stapels manden, grote en kleine, ronde en vierkante. In de schuur zelf is het een grote rommel. Ook daar liggen bossen hout en staan tientallen manden, maar daar tussen slingeren half afgemaakte korven en manden. Een mes ligt achteloos weggesmeten in een hoek. Waarom is het zo'n rommel en waarom is er niemand aan het werk? 't Is pas elf uur, er gaat nu toch niemand naar huis? En als de mandenmakers ophouden met hun werk laten ze toch zo'n rommel niet achter?

Kaput

Op de brede rivier, die vlakbij de huizen aan de dijk een grote bocht maakt, vaart een boot. Vanaf de achstersteven hangt een dik kabeltouw met een flauwe bocht in het water. Het andere eind van dat touw zit vast aan een lang, diepgeladen schip. Langzaam hakkepuft het voorste scheepje de rivier af. In de kleine stuurhut staan twee mannen. Eén houdt het roer. Hij heeft een blauwe schipperspet op. Zijn ogen dwalen onrustig van het water naar de lucht. De ander is gekleed in het uniform van een Duitser korporaal. In de stuurhut van het achterste schip bevinden zich ook twee mannen. De man naast het roer is een Duitser. De ander draagt geen uniform. Zijn ogen dwalen ook onrustig van het scheepje voor hem naar de lucht. Net wil de kleine sleepboot de grote bocht gaan ronden, of uit de grauwe lucht duikt een zilveren vogel. Gierend slaan tientallen kogels in het achterste schip, net onder de waterspiegel. De vlugge vogel trekt in een scherpe bocht op en laat zijn kogels hagelen tegen de andere zijde van het schip. Nog twee keer wordt dit vreselijke spelletje herhaald, dan verdwijnt het vliegtuig even snel in de loodgrijze lucht, als het gekomen is. In de stuurhut van de kleine sleepboot kijken de beide mannen elkaar aan. Bij de eerste aanval zijn ze diep ineengedoken en zo blijven ze zitten. De Duitser ziet wit, in z'n ogen is angst. De man met de blauwe pet heeft ook niet veel kleur meer, maar in z'n ogen zijn toch pretlichtjes. Hij wijst naar buiten, naar het andere schip. Dat begint langzaam te zinken, „Kaput”, zegt de schipper laconiek en haakt met een zwaai de kabel los, ze mochten eens meegetrokken worden. De beide andere mannen zijn er ook goed afgekomen. Ze zitten in de kleine boot, die achteraan het getroffen schip hing en roeien zo snel mogelijk naar de sleepboot. Kijk en daarom is het zo'n rommel in de ruime schuur waar de manden gemaakt worden. Iedereen is, toen het schieten begon, weggehield naar het huis.

Het eiland

De rivier langs het dorpje, waarvan de kerk maar net boven de dijk uitkijkt, is een zijarm van een veel breder water. Een heel eind voor het dorpje, wel een kilometer of tien terug, heeft die grote rivier nog een zijarm. Die beide zijrivieren komen net voorbij de grote bocht bij elkaar en stromen samen als één water naar het noordwesten. Tussen de eigenlijke rivier en de beide zijtakken ligt een groot eiland. Het is ongeveer 7 kilometer lang en 3½ kilometer breed. Er groeien eeuwenoude bomen, die met allerlei andere bomen een dicht bos vormen. In het midden staat een geweldige reus. Hieronder hield men vele, vele jaren terug al rechtzittingen. Het eiland zelf wordt diep ingesneden door uitlopers van de rivier. De oevers zijn met riet begroeid. In een boot, goed verborgen tussen het riet, zitten drie mannen. Een klein olielampje verspreidt wat licht op de tafel waar ze omheen zitten. “Hier moet geholpen worden”, zegt

één van de mannen, die Piet genoemd wordt. „Ze kunnen daar niet blijven zitten. Veel te gevaarlijk. Dirk, jij hebt de beste papieren van ons drieën. Jij gaat er morgen heen en probeert het rond te krijgen. Ik ga naar de mandenmaker en zal vragen of ze daar terecht kunnen.” Vreemd, over wie hebben die mannen het en wat heeft de mandenmaker hier nou mee te maken? En waarom zitten ze niet gewoon thuis met elkaar te praten? Moet dat nou hier op dat eiland in zo'n oude schuit verborgen tussen het riet?

De omgekeerde mand

In het huis naast de mandenmakerij zitten drie mannen. Eén heeft het woord. Tegenover hem luisteren de twee anderen stil toe. “Nou Van Steeg, hoe denk je er over?” „Je overvalt me wel een beetje kerel”, antwoordt Van Steeg bedachtzaam. Hij klopt zijn pijpje uit en vult het weer met eigen teelt. Rustig steekt hij de brand er in, duwt nog eens met het luciferdoosje op de kop, dan kijkt hij de man tegenover hem onderzoekend aan.

„Je vraagt me daar nogal niks. Een heel gezin te laten onderduiken hier en dan nog wel Joden, toe maar.” „Een heel gezin”, zegt de ander wat verontwaardigd, “een heel gezin, man, vrouw en een kindje van twee maanden.”

„Ja, ja,” zegt Van Steeg, “twee maanden. Dat kind zal wel eens huilen, denk je niet, en iedereen die langs loopt kan dat horen. Ik heb geen kleine kinderen meer. Er hoeft er maar eentje verkeerd te willen en... zeg jij eens wat vrouw”. Vrouw Van Steeg glimlacht even. „Ik denk zo, dat Amram en Jochébeth ook wel eens bang zijn geweest, als hun kleine jongen huilde.”

„Ja, ja,” knikt haar man, „ja, ja, wanneer moet ik beslissen Piet?”

„Maandagmiddag”.

„Kom je zelf langs om m'n antwoord?” „Beter van niet Van Steeg. Er zijn nog al wat Duitsers op het dorp deze dagen en mijn buurman is de laatste weken al te nieuwsgierig. Ik heb de middagdienst op de fabriek en moet om 1 uur beginnen. Als je plaats hebt voor die twee mensen en hun kindje, zet je maar een omgekeerde mand op het paaltje bovenaan de dijk. Ik zie dan, als ik langs fiets direct je antwoord.”

„Goed Piet,” zegt de mandenmaker, terwijl hij zijn pijpje uitklopt. Als hij de deur achter zijn bezoeker dicht doet mompelt hij. “Geen plaats, dan geen mand.”

Geen plaats voor dat Kind

In de kerk, die met zijn toren en dak boven de dijk uitsteekt is de tussenzang gezongen. De mensen zetten zich weer tot luisteren. De kinderen weten: nu is de kerk bijna uit: „Gemeente, jongens en meisjes,” zo begint de predikant zijn toepassing. „Hebt u plaats voor die twee mensen en dat Kindeke? Of zegt u net als de mensen in Bethlehém: Nee, gaat u maar door, probeert u maar bij een ander. O, misschien hebt u wel plaats voor Jozef en Maria, maar dat Kind, daar gaat het nu om.” Achter in de kerk snuit koster Van Steeg plotseling iets te hard zijn neus. „Geen plaats.” In het vak waar de vrouwen en de meisjes zitten schuift vrouw Van Steeg onnodig haar psalmboek opzij. „Geen plaats.” Zou haar man het ook horen? Lang hebben zij vrijdagavond samen gepraat, maar tot een definitieve oplossing is het niet gekomen. Als dat kindje er maar niet bij was. Die beide grote mensen, och dat zou wel gaan, maar zo'n klein jongetje. Voor ze gisteravond naar bed gingen hebben ze de Heere gevraagd of Hij hun licht wilde geven in deze moeilijke zaak. En nu, o 't is alsof de dominee hen aanwijst: „Bij u ook al geen plaats?” „Ja!” wil ze wel hardop roepen, „ik ben al lang besloten. Maar mijn man, die...” Veel hoort ze niet meer van de toepassing. Als de kerk uitgaat, haast ze zich naar huis. In grote spanning wacht ze op haar man. Ze zal niets zeggen heeft ze besloten. Hij moet beginnen. Wacht daar hoort ze hem komen. Maar waar blijft hij nou? O, ze hoort hem stommelen in het kleine portaaltje. De deur gaat open en daar komt Van Steeg binnen, een mand in zijn hand. „Ik zal hem maar gelijk op het paaltje zetten, vrouw,” klinkt zijn rustige stem. Vrouw Van Steeg ontroert ervan. Het kost haar heel wat moeite om hem ervan te overtuigen, dat hij dat nu niet doen moet, zomaar overdag en op zondag. Dat zou in de gaten lopen, want wie heeft er ooit iemand op Gods dag in dit kleine kerkse dorp met een mand lopen sjouwen!

De Zone Davids in een stal!

In de boot, verborgen tussen het riet, is het koud. Een kleine olielamp verspreidt wat licht over een kale tafel, waaraan twee jonge mensen zitten. In een grote kist, opgevuld met hooi en stro ligt een kindje, warm toegedekt door een wollen deken. Het slaapt heerlijk en heeft geen weet van zijn ongezellige koude omgeving.

„Jozef, hoe laat is het?” Voor de zoveelste maal kijkt de jonge man op zijn horloge. „Zeven uur, Mirjam. Nog twee uurtjes dan komt Dirk ons halen.” Mirjam zucht. „Als het maar goed gaat. Als ons kindje maar niet wakker wordt. Moeten we weer in dat kleine bootje? Zou het ver varen zijn?”

„Ik weet het niet,” antwoordt Jozef.

„Zullen we nog een stukje uit het boekje lezen, dat Dirk ons gaf?”

„Nee,” zegt Jozef kortaf.

„Ja maar het was toch wel een mooi verhaal van die herders”, weifelt Mirjam.

„De Messias wordt niet in een stal geboren. Dat hebben de Christenen ervan gemaakt. Het was niet goed van Dirk om dit boekje te geven.”

„Vandaag is het voor de Christenen Kerstfeest,” zegt Mirjam zacht. „Dirk zei, dat het vanavond de beste tijd is om naar ons onderduikadres te gaan, want de Duitsers vieren ook Kerstfeest en zullen vast niet op mensenjacht gaan.” Jozef balt zijn vuisten. Hij knarsetandt. O, hij haat ze! ‘t Is de schuld van de vijand, dat ze steeds opgejaagd worden van het ene adres naar het andere. Waar ze nu gebracht zullen worden en naar wie heeft Dirk niet gezegd. Wel dat ze weer moeten varen. Hij zal warme kleren meebrengen. Hij heeft ook voor de kist met hooi en stro gezorgd voor hun kleine jongen. Als Jozef aan zijn zoontje denkt, verdwijnt de haat uit zijn ogen. Hij knielt bij de kist neer. Even moet hij denken aan wat Mirjam vanmiddag gelezen heeft. Komt dat omdat er wat hooi naast de kist ligt? Hij rukt zijn schouders naar achter, „In een stal,” mompelt hij zacht, „de Zone Davids in een stal!”

Niet op mensenjacht?

Terwijl Jozef en Mirjam vol spanning wachten op het ogenblik, dat ze weggebracht zullen worden, maakt zich van de kade bij de melkfabriek een motorboot los. Langzaam slaat de schroef door het water. Zacht, bijna geruisloos ronkt de motor. Voor- en achterop het dek staan twee zoeklichten. In het ruime vooronder zit een tiental soldaten. Ze hebben geen beste bui. Wat mankeert hun commandant om op Kerstavond zo’n opdracht te geven?! Ze durven niet hardop te zeggen, wat ze denken, want de officier is een echte dienstklopper. Bijna onhoorbaar vaart de boot onder de brug door, die het eiland met de dijk verbindt. De dijk, die bij de mandenmakerij zo’n scherpe bocht maakt. Wie zei er, dat de Duitsers op Kerstavond niet op mensenjacht gaan?

Toch op mensenjacht?

Op het moment, dat de motorboot onder de brug doorvaart, stoppen even buiten het dorp twee legerauto’s. Vlug en stil springt een dertigtal soldaten achter uit de bak en stellen zich in twee rijen op. Bij het dorp gekomen verspreiden ze zich. Wie zei er, dat de Duitsers op Kerstavond niet op mensenjacht gaan?

De schuilplaats

Bij de mandenmaker is alles in orde gebracht om de onderduikers te ontvangen. De schuilplaats, waarin al eens meer mensen verborgen waren, is voorzien van eten en drinken. Er is geen betere schuilplaats denkbaar. Vanuit de kelder, die voor driekwart vol staat met manden, is een gang gemaakt naar de dijk. In de dijk zelf is een gat gemaakt zo groot als een kleine kamer, alleen wat lager. Stevig gestut met zware balken is het een uitstekende schuilplaats geworden, die heel moeilijk te vinden is. De ingang vanuit de kelder is kunstig verborgen. Het Jodengezinnetje behoeft er niet altijd te zitten, alleen in tijden van gevaar. Dat zou trouwens niet kunnen, want je kunt het er hoogstens twee dagen uithouden.

Bijna ontdekt

Over de zijrivier, die uitmondt in het brede water, dat langs het dorpje stroomt vaart een bootje. Geruisloos worden de riemen door het water getrokken. Er zitten twee mannen in het kleine vaartuig. Over de voorplecht is een zeil getrokken. „Zullen we eens wisselen, Dirk,” fluistert de man op de achterbank. “Nee Piet, ik houd het nog wel een half uurtje vol. Jij hebt de beste ogen van ons tweeën, kijk jij maar uit.” Onder het zeil beweegt wat. In een ongemakkelijke houding liggen twee mensen op de bodem van de roeiboot. Jozef en Mirjam, de man en de vrouw, die verscholen zaten in de ark tussen het riet. Jozef had ook willen roeien, maar dat is hem geweigerd. Veel te gevaarlijk! Hun kleine jongen slaapt. Hij heeft het laatste restje melk opgedronken, dat warm gehouden werd op het petroleumstelletje in de boot. Warmpjes ingestopt in een oude slaapzak en twee wollen dekens, wiegelt

hij zachtjes mee met de beweging van de roeiboot.

„Hier uitkijken, Dirk. Haal maar even de riemen binnenboord.” Voorover gebogen, ogen en oren open, zit Piet de dichte duisternis in te turen. Hij luistert gespannen. Gelukkig is de lucht bewolkt, want nu komt het gevaarlijkste stuk. Hier moeten ze dwars de rivier over. Niet te dicht bij de brug, daar staat een Duitse wacht. Maar ook niet vlak bij de kromming, daar is een sterke stroming, die de kleine boot gemakkelijk uit de goede koers kan duwen. Net wil Dirk de roerriemen weer zacht in het water laten zakken, als Piet sist: „Hou binnen, liggen!”. Met een ruk trekt Dirk het zeil tot halverwege de boot. Ah, nu hoort hij het ook. Het zachte geronk van een motorboot. O, en hun scheepje heeft nog wat vaart! Als de stroom hen maar niet grijpt en meetrekt naar de rivier! Het geluid komt dichterbij! Langzaam, tergend langzaam wiegt de kleine roeiboot in de richting van de brede rivier. Was er nog maar tijd geweest om één slag in de richting van het veilige oeverriet te doen. Het zweet breekt Dirk uit „Heere help,” bidt hij. Piet heeft zijn revolver zo stijf in z'n hand geklemd, dat zijn vingers er zeer van doen. Jozef en Mirjam begrijpen, dat ze in groot gevaar verkeren en klemmen zich dicht tegen de bodem van het schommelende scheepje. Hun kindje slaapt rustig in zijn warme schuilplaats, onbewust van de gevaren, die dreigen. Plotseling maakt de roeiboot een vreemde zwenking. Een draaikolk duwt hem in bijna tegenovergestelde richting. De in grote spanning verkerende passagiers horen hoe het bootje met de achterstevan het riet inschuift en tegen een paaltje schuurt. Nog maar net ligt de kleine roeiboot stil of vanaf de naderende motorbark floept een zoeklicht aan. Een gedeelte van het eiland, een stuk van de rivier en de roeiboot komt in de felle stralenbundel terecht. Stil, muisstil houden ze zich onder het beschermende zeil. Het flitst door Dirk heen: „Wat een wonder, dat hun scheepje achterstevoren in het riet ligt. Nu schijnt het zoeklicht over het zeil heen en is er niets te zien in de boot.” Het geronk van de Duitse boot zwelt aan. Vlak langs de angstige weg schuilende bemanning van de kleine roeiboot vaart hij, zijn hekgolf duwt het scheepje nog verder het beschermende riet in. De Duitsers zien het wel liggen, maar schenken er niet de minste aandacht aan. Er liggen nog meer van die roeibootjes. Als het geluid van de motor wat minder wordt en de grote boot zich langzaam verwijdt waagt Piet het even overeind te komen. Bijna op hetzelfde moment duikt hij weer terug! Het zoeklicht op het achterdek flitst aan, alles in helder dag licht zettend. Tastend draait de felle lichtbundel over hen heen, dan plotseling is het donker, aardedonker. „De slimmerik,” zegt Piet schor. „Ze deden alsof ze wegvoeren, maar dempten alleen het geluid van hun motor. Ik zag, dat het voorste zoeklicht niet uit was en had in de gaten, dat ze nog vlakbij waren. Wat doen we Dirk? Als ze het hele eiland omvaren hebben ze een halfuurtje nodig, Als ze tenminste niet sneller gaan varen dan nu. Wij kunnen in een goed kwartier de overkant bereiken. Zullen we het wagen?”

„Ja,” knikt Dirk, „maar dan direct weg, we hebben alle tijd nodig.”

De reddende manden

Het is bijna een uur later. Zacht, heel behoedzaam wordt de deur van het huis naast de mandenmakerij geopend. Twee mannen sluipen langs de zijkant van het huis in de richting van de schuur. Daar vandaan loopt een smal paadje, dat dwars door de boomgaard gaat en in de Kerkstraat uitkomt. Direct vanuit het huis van de mandenmaker de dijk op, is te riskant. Beter deze omweg gemaakt. De mannen zijn de grote schuur nog maar net voorbij of vanaf de dijk klinkt het geluid van een schot. Er wordt geschreeuwd en twee felle lichtstralen priemen het duister in. Als katten duiken Dirk en Piet - want die zijn het - ineens. Hollende voetstappen komen de steile stoep af naar het huis. Nog meer lichtbundels flitsen naar beneden en beschijnen het huis en de mandenmakerij. Ze glijden langs de grote stapels manden en de bossen griendhout. Eén lichtstraal komt dicht in de buurt van de neergehurkte mannen, glijdt schokkend over de grond, bibbert even tegen een omgevallen mand aan en schuift vlak langs de voeten van Piet. Abrupt breekt het schijnsel af om een seconde later weer terug te keren, nu tegen de muur van de mandenmakerij aan.

„Gauw,” sist Dirk tussen zijn tanden door, „pak een mand en kruip er onder!” Net op tijd hebben ze beiden een grote mand over zich heen getrokken, want enkele tellen later zijn schuur en huis vakkundig omsingeld door een tiental soldaten.

Op het nippertje

Hevig geschrokken door het geluid van het schot en wat er op volgde, staat Van Steeg even besluiteloos. Dan handelt hij vliegensvlug. Hij neemt de kleine jongen op en rent de gang in naar de kelder. Jozef en

Mirjam haasten zich achter hem aan. Van Steeg trekt een paar takkenbossen weg en bukt zonder aarzelen in de nauwe opening. „Vlug,” hijgt hij. De zaklantaarn, die hij in zijn hand houdt geeft maar een mager lichtstraaltje, maar hij weet de weg in het donker ook wel als het moet. Aan het eind van het nauwe gangetje is een muur. De bossen griendhout reiken niet helemaal tot die witgepleisterde keldermuur. Aan twee ijzeren stijlen hangen drie planken. Op de bovenste staan wat potten en pannen, op de middelste liggen oude kranten en tijdschriften. De onderste is leeg. Snel haalt de mandenmaker die plank weg, een smalle naad wordt zichtbaar, nauwelijks te onderscheiden van de rest van de muur. Met zijn mes peutert Van Steeg wat in die naad en de muur opent zich. Een donker gat wordt zichtbaar. „Hier,” zegt Van Steeg tegen Jozef, „hier heb je de zaklantaarn. Kruip er in en blijf zitten tot ik je kom halen.” Achter de beide vluchtelingen met hun kleine jongen sluit de mandenmaker de geheime schuilplaats en haast zich de kelder uit. De bossen hout heeft hij weer netjes op hun plaats gezet. Dit alles heeft niet meer dan enkele minuten geduurd. Als hij het trapje van de kelder oploopt hoort hij hevig op de buitendeur bonzen, „Mache die Tür auf!” „Ja, ja”, bromt de mandenmaker, „ik kom er al aan.”

“Wo sind die Juden?!”

Langzaam is Van Steeg naar de deur gesloft. Wat gelukkig, dat hij hem achter Dirk en Piet op slot heeft gedraaid! Even komt de angstige gedachte in hem op, dat de beide mannen gepakt kunnen zijn door de mensenjagers daarbuiten, maar de man voor de deur geeft hem geen tijd daar langer aan te denken. Een dreun van een geweerlof tegen de zware houten deur zet zijn woorden kracht bij. „Die Tür auf und schnell!” Met een gebed in zijn hart om bewaring draait Van Steeg de sleutel om. Bijna wordt hij omver gelopen, zo woest dringen er vier Duitsers naar binnen. „Hande hoch, wo sind die Juden?!” Met de loop van een geweer in de rug wordt Van Steeg de keuken ingeduwd. Daar moest hij gaan zitten, zijn handen omhoog. Ook vrouw Van Steeg moet haar handen opsteken.

„Na, wo sind die Juden!”

„Juden?” vraagt Van Steeg wonderlijk kalm. „Juden? hiér niet.”

„Suchen!” brult de officier tegen de soldaten, die met hem mee zijn gekomen.

„Und du,” en hij wijst naar de mandenmaker, „du gehst mit.” (Jij gaat mee).

„Mag ik,” waagt vrouw Van Steeg voorzichtig, „Mag ik ze laten zakken?” En ze knikt naar haar handen.

„Was, ach jah,” snauwt de officier. „Werner”, buldert hij een van zijn ondergeschikten achterna, „komm zurück.” Eén soldaat haast zich het bevel te gehoorzamen. Hij krijgt de opdracht om op de vrouw te passen. De Feidwebel loopt met grote stappen de mandenmaker en de soldaten achterna.

„Ging die vent nou maar een stapje naar links.”

Buiten is niets veranderd. Dirk en Piet zitten nog steeds onder hun mand. Heel zacht hebben ze even met elkaar gesproken. „Als die vent met zijn lantaarn daar boven op de dijk een stapje naar links gaat,” had Piet gefluisterd, „dan kom ik uit het licht en probeer heel voorzichtig wat achteruit te krabbelen tot ik helemaal in het donker kom. En dan verdwijn ik. Ik kan, als ze me vinden de zaak alleen maar erger maken, want ik laat me nooit zonder verzet gevangen nemen.”

„Als ‘t enigszins kan, volg ik je voorbeeld,” had Dirk geantwoord. Een kleine tien minuten later verschuift de smalle lichtbundel een goede meter in de richting van de schuur en komen ze allebei in het donker. Voor hen, met de rug naar hen toe houdt een soldaat de deur van de mandenmakerij in de gaten. Verder staan er geen Duitsers aan hun kant op wacht. Langzaam en uiterst voorzichtig schuiven de mannen nog meer van de schuur vandaan. Bijna tegelijk tillen ze hun mand op en loeren ze om zich heen. Voor hen is de boomgaard in diepe duisternis. Of nee, niet helemaal. De wolken zijn dunner geworden. Af en toen pinkelt er een sterretje en gluurt het maantje door de dunne wolkenflarden heen. Lang duurt dat gelukkig niet. Een dikke wolk schuift ervoor en alles is weer aardedonker. „Nu,” fluistert Piet.

Behoedzaam zetten ze hun mand neer en komen uit hun hurkhouding overeind.

Hun eerste stappen zijn wat onzeker. Wat prikken hun benen! Enkele minuten later lopen ze op het paadje door de boomgaard, weg van het gevaar.

Auch Kaffee?

Terwijl de soldaten met Van Steeg en hun Feidwebel het hele huis doorzoeken, bewaakt Werner de vrouw van de mandenmaker. Deze drinkt haar kopje koffie intussen uit, dat koud geworden is. Wat gelukkig, dat ze voor Jozef en Mirjam nog niets ingeschonken had. Als ze Werner schuin naar het kopje ziet kijken zegt ze voor ze het weet: „Auch Kaffee?”

„Ja, gerne,” knikt haar bewaker, een vriendelijke jongen, die er beslist niet uitziet als een mensenjager. Vrouw Van Steeg wil opstaan om de koffiepot van het fornuis te pakken, als ze ineens bedenkt waar ze bovenop is gaan zitten. Net voor de Duitsers het huis overvielen, wilde Mirjam haar kindje verschonen. Op de stoel naast het fornuis legde ze een schone luier en een helder wit hemdje. Maar eer ze de kleine jongen kon helpen, klonk het geluid van het schot en moesten ze snel de schuilplaats in. Vrouw Van Steeg was bovenop de dubbel gevouwen luier en het kleine hemdje gaan zitten en nu..... Het hart klopt haar in de keel. Zou ze er zo bij kunnen? Ja, het gaat net, maar nu nog een kopje. De melk staat gelukkig vlak naast de koffiepot. Ze wijst naar haar benen en trekt een pijnlijk gezicht. „Kaffeekop,” zegt ze. Werner begrijpt haar direct. Hij staat op en loopt naar het theeblad, dat op het aanrecht staat. „Zere Beinen?” vraagt hij. Ja, schuld bewust knikt ze. Ja, ze heeft wel eens last van haar benen. Opgelucht reikt ze de soldaat zijn koffie. „Danke,” zegt Werner en laat het niet koud worden.

Kletterend valt hij in scherven

Bijna het hele huis is doorzocht. Bij elke deur werd de mandenmaker vooruit geduwd en gesommeerd het licht aan te maken. Dan pas wagen de soldaten zich naar binnen. Hun commandant blijft onveranderlijk bij de geopende deur staan, het pistool in aanslag. Nu de kelder nog. Met bonzend hart doet Van Steeg de deur open en stommelt het trapje af. Twee sterke staaflantaarns verlichten de vier treden en schijnen de ruime kelder in. Ze schijnen tegen de manden, die bijna tweederde van de kelderruimte in beslag nemen.

„Was ist das?” vraagt de officier wantrouwend. „Holz in einem keller?”

„Ja, het gaat vriezen,” legt Van Steeg uit, „daar kan Holz niet tegen. Und als het luchtalarm ist, dan schuilen wij hier. Granaten gehen nicht door Holz heen,” voegt hij er haastig aan toe.

Ongelovig fronst de Feldwebel zijn wenkbrauwen. Houdt die kerel hem nu voor de gek of meent hij wat hij zegt?

„Suchen,” beveelt hij kortaf, „und gut.”

Aarzelend begint één van de soldaten de bossen hout op zij te trekken. De ander bestrijkt met zijn geweer de kelderruimte en de officier houdt Van Steeg in de gaten. Verbeeldt hij het zich? Is er spanning te zien op het gezicht van de mandenmaker? „Schneller,” blaft hij de soldaat toe. Deze, in zijn haast, trekt wat te hard: en er begint een stapel takken te schuiven. Voor de man weet, wat er gebeurt, ligt hij bedolven onder het hout. Alleen zijn benen steken onder de verwarde hopen takkenbossen uit. Ondanks de grote spanning waarin hij verkeert, kan Van Steeg zich niet goed houden. Er dansen pretlichtjes in zijn ogen. „Helpen?” vraagt hij. De commandant weet met zijn houding niet goed raad. Hij schuift de lantaarn, die aan een riem om zijn hals hangt onnodig wat naar links. „Jawohl,” zegt hij kortaf. Van Steeg haast zich de arme soldaat te bevrijden. De andere Duitser maakt geen aanstalten zijn kameraad te hulp te komen. Grimmig staart de loop van zijn geweer de kelder in. Hij is erg geschrokken, al zal hij het nooit bekennen.

„Ziet u nou wel, hier is nichts,” zegt de mandenmaker tegen de officier. „Alleen maar Holz.”

„Halts' Maul,” bijt deze hem toe. „Weiter suchen,” beveelt hij de ongelukkige soldaat.

De man gaat gehoorzaam verder met zijn opdracht en smijt nijdig elke bos, die hij wegtrekt naast en achter zich neer.

„Dat geht verkeerd,” zegt Van Steeg waarschuwend, „hij kan er straks nicht mir aus.”

Hij wijst op de soldaat, die met zijn geweer in aanslag zoetjes aan ingebouwd dreigt te worden. De Feldwebel ziet ook de vreemde situatie en beveelt, zijn ondergeschikte om zijn geweer aan de kant te zetten en mee te helpen.

Nu is het vlug gebeurd. In enkele minuten zijn alle bossen griendhout naar één kant van de kelder gewerkt. Een kale cementen muur grijnst hen tegen. Open en bloot staan daar de ijzeren stijlen met de drie planken. De onderste plank ligt wat scheef. Van Steeg ziet het met schrik. Eén van de soldaten heeft zijn sterke lantaarn weer gepakt en belicht samen met zijn commandant de muur. Van Steeg voelt zijn hart bonzen. Als ze de plank weg trekken zullen ze zeker de naad zien, die het deurtje aanwijst naar de geheime schuilplaats. Hij kucht even. De beide soldaten draaien zich met een ruk om. „Die zijn nog zenuwachtiger dan ik,” denkt de mandenmaker. De officier geeft bevel de planken te ontruimen en de muur te bekloppen. Van Steeg houdt de adem in. Nu zal zeker de schuilplaats ontdekt worden. De plek waar het lage deurtje zit klinkt hol. „Heere, sla ze met verblindheid en stop hun oren toe, dat ze niets horen,” bidt hij, zucht hij. Zijn oog valt op een grote stenen pot, die tegen de muur op het derde treetje

staat. „Als ze slaan op de plaats waar het deurtje is, stoot ik de pot naar beneden” schiet het door zijn hoofd. Eén van de soldaten heeft zijn geweer omgedraaid en slaat met de kolf op de muur. De officier let niet op de mandenmaker, maar is één en al oog en oor voor de man die de muur beklopt. Die ellendige Joden moeten hier zitten, dat kan niet anders. Het hele dorp is doorzocht, dit was het laatste huis. Lager al lager dreunt de kolf van het geweer op de grauwe muur. Vol spanning houdt de mandenmaker de soldaat in de gaten. NU! Tegelijk met de klap op de plaats, waar het deurtje zit stoot Van Steeg de grote stenen pot omver. Kletterend valt hij in scherven! Als door een wesp gestoken draaien de Duitsers zich gelijktijdig om. Grimmig staren de lopen van een revolver en een geweer in de richting van de mandenmaker, die hevig geschrokken zijn handen omhoog steekt. „Ik, ik,” stamelt hij, “ik, ik wilde...” „Ach was, du!” schreeuwt de officier. Mopperend loopt hij Van Steeg voorbij het trapje op. Hij weet zich geen houding te geven. Te denken dat er achter die muur iets verborgen zou zitten. Als hij nagedacht had, zou hij dat bevel om de muur te bekloppen nooit gegeven hebben. Die wand van de kelder is tegen de dijk aangebouwd. Maar toch, was het wel toevallig, dat die stenen pot van het trapje viel. Zou hij toch maar niet... Met een ruk recht hij zijn schouders, hij kan zich alleen maar belachelijk maken als hij nu bevel geeft de kelder nog eens goed te doorzoeken. Als hij de keuken binnenkomt, zit Werner juist aan zijn tweede bakje koffie. „Auch Kaffee?” begroet vrouw Van Steeg de Feldweibel. Mopperend slaat de hevig teleurgestelde commandant de kop koffie uit de hand van Werner. „Wir kommen zurück,” dreigt hij en gevolgd door zijn soldaten loopt hij de deur uit. Enkele minuten later ronken twee legerauto's de dijk over in de richting van de stad.

Mijn God is redding

In de ruime woonkeuken zitten vier mensen. Op de tafel staat een wit emailen koffiepot te pruttelen op een oliestelletje. De melk in het pannetje op het fornuis vertoont kleine blaasjes.

„Ik durfde al die tijd niet op te staan,” zegt vrouw Van Steeg, „Toen ze zo plotseling binnenstormden zag ik de luiers en het hemdje liggen. Ik ben er bovenop gaan zitten. Gelukkig kon ik bij de koffie en de melk. Die Werner leek mij een aardige jongen, maar die officier was een kwaai.” Mirjam en Jozef lachen witjes. Wat hebben ze een angst uitgestaan! Vooral toen de soldaat met zijn geweer op de muur begon te slaan. Van Steeg legt de Bijbel op tafel. „Voor we naar bed gaan lees ik altijd een hoofdstuk uit dit Boek. Zeker nu op Kerstavond. Jullie kennen dit Boek niet, denk ik. Tenminste niet het Nieuwe Testament. Ik zal de geschiedenis lezen van de vlucht naar Egypte en van de kindermoord te Bethlehem.” Jozefs gezicht drukt afkeer uit. Alweer zo'n Boek! Maar Mirjams hand gaat naar de zak op haar rok. Daar zit het Boekje in, dat ze van Dirk kreeg. Ze heeft het nog gauw in haar zak laten glijden, toen ze de oude schuit ver lieten. En kijk, nu heeft deze man ook zo'n Boek. Gespannen zet ze zich tot luisteren. Als de mandenmaker de Bijbel dicht doet, blijft het even stil. Vrouw Van Steeg is de eerste die de stilte verbreekt. „Ja,” zegt ze, „arm geworden, daar Hij rijk was, vervolgd door wrede soldaten, net als jullie. Hij kwam op de wereld en werd geboren in een stal en gelegd in een kribbe, in een bak, waar de beesten uit eten. Dat Kind, die Zaligmaker kan ook jullie Zaligmaker worden, want Hij kwam om vijanden met God te verzoenen. En dat staat nu allemaal in dat Boek.” Ze wijst naar de Bijbel, die nog opengeslagen op tafel ligt. Vriendelijk kijkt ze de jonge mensen aan. Dan ze ze: „Nu weten we wel hoe jullie heten, maar wat is nou de naam van jullie kindje?”

Ha, nu klaart het stugge gezicht van Jozef op. Al die praat over dat Kind Jezus, hij wil er niet naar luisteren. „We hebben hem Elisa genoemd,” zegt hij vol trots. Zijn ogen stralen. „Elisa,” zegt vrouw Van Steeg zacht en de tranen springen haar in de ogen. „Elisa. Weet je wat die naam betekent?”

„Ja,” antwoordt Mirjam blij, „Elisa, mijn God is redding.”